

1925 чылдың июлу
31-де үнүн алган

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

№138
(19328)

2019 чылдың
декабрь 5
четверг

Хүннүң үнери — 08:40
Ажары — 15:59
Хүн дурту — 7:19

солуннун сайтызы // shyn.ru
электроннуг почтазы:
shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

Садар өртээ хостуг 12+

Ада-чуртуң адын сыкпа

ШЕРИГ КЕЗЭЭ ДӨРТ ХАРЛААН

Декабрь 4-те 55 дугаарлыг мото-адыгжы даг бригаданың тургустунганындан бээр 4 чыл болганы-биле холбаштыр, байырлыг хурал болган. Дайынчыларга байыр чедирери-биле ТР-ниң Чазаның, Кызыл хоорай чагырганың, аңгы-аңгы албан черлериниң база хөй-ниити организацияларының төлээлери, дайынчыларның чоок кижилери шериг кеззэнге аалдап четкен.

Аныяк ие Шораана ол хүн уруглар садында ажылындан хостадып алган. Чылдагааны — ооң өвүнү эззиниң керээ-биле ажылдап турары шериг кеззэниң төрүттүнген хүнү. Байырлалче бир хар тос айлыг уруун эдертип алган. Бичи кыстың ачазы шериг хевин кеткенден бээр 4 чыл ажа берген.

— Эжи шериг кижилер боорга, чамдыкта дыка берге апар чорду. Дайынчы даалга-биле хөл-хенертен кайнаар-даа чоруптар. Моон мурнунда өөм эззиниң кезээ Нижнеудинск хоорайга турган. Ийи чыл бурунгаар Тываже шилчидипкен соонда, ама чыгыс өг-бүлө бооп, кады чурттай бердивис. Ынчалза-даа эки чүүлдер база бар: хандырылганы, шалыңы болгаш социал магадылалдары шыырак.

Санкт-Петербургтуң шериг академиязының доозукчузу лейтенант Чиңгис (шериг дүрүм негелдези ёзугаар, фамилиязын адап болбас) шериг албан-ажыл депшилгезиниң баштайгы чадазында турар. Ол 2018 чылда өөредилгезин дооскаш, Тываже томуйлаткан. Шериг мергежилин чажындан-на сонургаар турган. Ооң маадыры — полководчу Михаил Кутузов.

— Академияже хуусаалыг шериг албанының соонда кирип алган мен, ынчангаш өөредилгеге улуг бергедээшкин турбды. “Кызыл” дипломнуг доостум. Тывага, Россияның камгалап сайыдының ажитканы кеззэнге шериг албанын эрттирери — меңээ аас-кежик. Мында ам бир чыл ажып тур мен. Эскерген чүүлүм: келген оолдарның шериг албанынга хамаарылганы эки талаже өскерлип бар чыдар. Хуусаалыг-даа, керээ-даа ёзугаар албан эрттирип турар солдаттарның харысалганы бедип бар чыдар — деп, Чиңгис чугаалады.

Шериг кеззэнде байырлалга шупту белен. Өөренир парталар кырында боо-чепсектиң янзы-бүрү хевирлерин делгээн. Даштын, чыскаал шөлүнүнүң чанында, янзы-бүрү дайынчы техниканы чыылган чонга сонургадып, тургускан. Хүндүлүг аалчылар аразында — Афган дайынының хоочуну Леонид Кара-оол.

— Тываның 55 дугаарлыг мото-адыгжы даг бригаданы-биле сырый харылзаалыг бис, оларны деткиир, хайгааралды (шефство) алган деп болур. Тываның дыка хөй оолдар, кыстары моон ажылды тыпкан болгай. Арай деп ажылдай бергеш, кызар, чурум үрөвөс, тываларның адын сыкпас болза эки. Бажыңдан дашкаар үнгеш — бажыңның төлээзи болур сен, Тывадан үнгеш — Тываның төлээзи болур сен, Россиядан үнгеш — Россияның төлээзи болур сен — деп, хоочун дайынчы чугаалады.

(Уланчызы 3-кү арында).

Хүннүң медээлери

ТР-НИҢ ДЭЭДИ ХУРАЛЫ РЕСПУБЛИКА БЮДЖЕДИН ХҮЛЭЭП АЛГАН

ТР-ниң Дээди Хуралы келир 2020 чылдың болгаш планда көрдүнгөн 2021-2022 чылдарда республика бюджетин хүлээп алган.

2020 чылда республика бюджетин 32,6 млрд рубль, азы эртип турар 2019 чылга деңгээрге, 7 млрд рубль өзүлдөдиг болган. Чарыгдалдарның түңү 33,3 млрд рубль, карылгалыг (дефицит) кезээ 696 млн. рубльди тургускан.

Бюджеттин 60 хуузу социал адырның болгаш бюджет ажылдакчыларының акша-шалыңынче, оон аңгыда 7,5 млрд рубльди 2020 чылдың январь 1-ден эгелеп, акша-шалың өзүлдөзүнче чарыгдар болган. Ындыг-даа бол, Тыва Республиканың экономиктиг сайзыралынче 6,5 млрд рубльди аңгылаан. Ол ышкаш 8 национал төлөвилелдерни боттандырынга 3,7 млрд рубль көрдүнгөн.

КЫШТАГЛААШКЫН

ТР-ниң Көдээ ажыл-агый яамызының дыңнадып турары-биле, бүгү хевирниң ажыл-агыйларында ниитизи-биле 306,1 муң баш мал-маган кыштаглаашкынче үнгөн.

Республиканың девискээринде 3134 кыштагларның 62 хуузу азы 1949-у суг-биле хандырткан. Арткан кыштагларга суг сөөртүр машиналарны быжыглаан. 2311 кыштаг-хонаштарның 74 хуузу электри чыры-биле хандырган. Мал чеми база четчир. Ноябрь айның төнчүзүнге чедир медээ-биле алырга, 213 муң тонна сигенни курлавырлаан.

ГРИППТЕН ААРААН КИЖИЛЕРНИҢ САНЫ КӨҮДЭЭН

Эпидхайгаарал талазы-биле байдалды неделя санында хынап турар төптүн дыңнадып турары-биле алырга, республиканың девискээринде грипптен аараан таварылгаларның саны көвүдөп турар. Эрткен неделяда 1078 улуг-биче кижилер эмнелге албан черлеринге дуза дилеп четкен, ооң иштинде 11 кижини эмнелгеде чыттырган. А бүгү республиканың девискээринде тыныш аарыглары болгаш грипптээн таварылгалар 9,4 хуу чедир өзүлдөдиг болган. Тодаргайлаарга, 10 муң чурттакчының 32,8 хуузу аарып турар деп түңнелди эмчилер үндүргөн.

АВЫЙГАНДА ЧАА ИНТЕРНАТ

2020 чылда Авыйган суурга 160 олуттуг чаа интернат туттунар. Улуг назылыг кады коштак улуска көрдүнгөн чаа орансаваның төлөвилелинге 284 млн. 588, 7 муң рубльге көрдүнгөн. Ооң иштинде 3,19 млн. рубльди республика хандырап, артканы федералдыг бюджеттен үнер.

Чазак Даргазы
социал четкилерде

Тыва Республиканың Чазак

КАЯА ТӨРҮТТҮНГЕН СЕН, АҢАА АЖЫКТЫГ БОЛУР СЕН

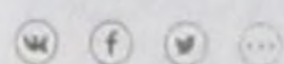
Декабрь 3. «Совет үеден бээр ам-на республикавыста чоннун үндүр көжүп чоруур байдалы чүгээртеп, эки талаже турумчуп эгелзэн. Кири көжүп кээп турар улустун саны үнүп чоруп турарлардан хөй болуп турар. 80 чылдарнын төнчүзүндөн

Чоннун өзүп көвүдээр байдалына улуг хемчээлдиг социал болгаш экономиктиг төлөвилелдер эвээш эвес салдарлыг болганын билип тур мен. Ол дээрже муң ажыг шериг албанныглар хереклеттинер 55 дугаар бригаданы тургусканыыс. Ол дээрже эвээш эвес ажылчын холдар негеттинер улуг тывыш үлетпүрүнүн бүдүрүлгелеринин ажылдап эгелзэни.

Ооң-биле чергелештир, бисте болуп турар улуг өскерлишкиннер база салдарлыг болган. Маңаа хамаарыштыр РФ-тиң Чазанын шиитпири-биле Тыванын шапкын хөгжүлдээзиниң программасын чугаалап турарым бо. Ында тускай сорулгалыг инвестициялар, он-он улуг төлөвилелдер кирип турар. Чүгүле демир-орук тудуу безин кайы хире-дир! Улуг херектер хөй ажылды негээр, акша-шалыңы база эки болур. Ынчангаш чон бисче эглип эгелзэни бо. Бир дугаарында – аныяктар. Шериг-даа соонда, училище, институттар-даа дооскаш, дораан чанып кээп турар апарган. Каяа төрүттүнген сен, аңаа ажыктыг болур сен деп чүвени кижилер биле берген. Оларны мында анаа-ла аазаашкыннар эвес, а херек кырында ажыл-херек манап турар деп, чон ам-на эскерип, медеп эгелзэн».

regnum

Алтай и Тува вошли в число
привлекательных для переезда
регионов

Кызыл, 3 декабря 2019, 11:51 — REGNUM Две горные республики Алтай и Тува вошли в число четырех регионов Сибирского федерального округа с положительной миграционной динамикой. Об этом ИА REGNUM сообщили в пресс-службе Новосибирскстата.

За первые девять месяцев 2019 года на Алтай прибыло более 10,1 тыс. человек, тогда как убыло 9,24 тыс. В соседней Туве на 8 тыс. уехавших пришлось 8,9 тыс. прибывших. Таким образом, миграционный прирост в эти два региона составил примерно по 0,9 тыс. человек.

Напомним, всего по СФО динамика отрицательная. За девять месяцев 2019 года миграционная убыль населения округа составила 5,9 тыс. человек — приехали 407,4 тыс., покинули — 413,3 тыс. жителей. Наиболее покидаемым регионом стала Омская область.

эгелзэш, республикадан чоннун үндүр көжөр чоруу беш чыл бурунгаар-ла эвээжеп эгелзэн. А чоннун өзүп-көвүдээри — 2018 чылдан бээр бедип турар. Ийи дугаар чыл чоннун санынын немежип турары — таварылга эвес, а тенденция-дыр.

ЧУГУЛА БОЛГАШ ШУПТУВУСКА ХЕРЕК

«Декабрь 3-те бүгү делегейде Инвалидтер хүнүн демдегеп эрттирип турар. Ол хүн чанывыста чоруур кадының байдалы кызыгаарлыг кижилерге кичээнгей салып, оларга кандыг дуза кадып болурун көөрүңге шуптувуска чылдагаан болган. Ындыг байдалда кижилер бүрүзү чуртталгазында таваржып келген нарын байдалдарны, аарышкыны тиилеп үнүп, бодунун өг-бүлөзине болгаш төрзэн республиказынага ажыктыг болурун кызыдып чоруур. Хөй кижиге олар бедип тура-сорукутун, бүрүн чуртталгаже чүткүлдүг болурунга үлөгер-чижек.

Күрүнө оларга амыды-

ралдың бүгү адырларынын аайы-биле, эмчи дузазы, өөредилге болгаш кандыг-даа албан черлеринге ажылга тургустунуп алырынга эптиг байдалдарны калбартып турар. Бо талазы-биле мында кызыгаар чок.

Кадының байдалы кызыгаарлыг кижилернин нарын айтырыгларынче, хүн бүрүдө чурттап эртип турар амыдыралынче, ниити делегейже оларнын караа-биле көрүп, ханы билип алырынче хөйну кыйгыра-дыр мен. Бис чүгле ынчан оларга эптиг байдалдарны тургузуп шыдаар бис. Ол чугула болгаш шуптувуска херек ышкажыл».

АППАРАТ ХУРАЛЫНГА САЙГАРГАН

Тыванын Баштыңынын бирги оралакчызы Александр Брокертин Чазактын аппарат хуралына айытканы-биле, чаа чыл чоокшулап олурун барымдаалап, республикаже кылымал арага кири сөөртүрүн кызыгаарлаар талазы-биле шыңгыы хемчеглерни ап чорудары чугула. Ооң-биле чергелештир, дыштаныр хүннерде улуг хар дүжер болза, айыыл-халап болдур-базы-биле, автооруктарнын чогуур байдалын орукчулар шалыпкын хандырап уjurлуг деп, ол демдеглээн.

Дараазында хуралдың кижикчилери дош кежиглерге айыыл чок чорукту хандырап болгаш тыныш органнын аарыглары болгаш гриппти эвээже-дир талазы-биле баш бурунгаар хемчеглернин күүселдээзиниң дугайында чугаалашкан. Ниити өөредилге черлеринин удуртукчулары, хөй-ниитинин чемненилге черлери база культура-массалыг хемчеглер эрттирикчилери аарыгларга удур хемчеглерни чорудуп, температурлуг болгаш санитарлыг чурумнарны сагыырынын талазы-биле таарымчалыг байдалды тургузар уjurлуг.

Республиканын 19 муниципалдыг тургузугларында одалга үези план өзугаар эртип турарын Тыванын одалга болгаш энергетика сайыды Роман Кажин-оол дыңнаткан. Чаа дизельдерни ажылгалга кириери-биле Тожу-жуунче «Дизель» компаниязынын төлээлери — специалистернин чорупканын сайыт онзаалап демдеглээн. Аңаа чырыкты түр када өжүрер. Бо чылын технологтуг үрелиишкиннерни чайладырынын хуусаазы барык 2 катап кызырылган деп, Роман Кажин-оол айыткан. Амгы үеде республика девискээринде 13 дизель электри станциялары ажылдап турар, 11 станция курлавырда, арканнарын септеп турар. Дизельдерге ажылгаар кывар-чаар чүлдүн сөөртүлгези доозулган, бир чылдың курлавыры четчир.

Социал адырга хамааржыр одалга болгаш энергетика комплекзинин бүдүрүлгелеринде 32 млн. рубльге янзы-бүрү материалдарнын болгаш

дериг-херекселдернин аварий-лиг курлавырын белеткээн. Онза байдалда ажылгаары-биле 102 электри энергиязынын берикчилерин курлавырлаан.

Ноябрь 30-ниң байдалы-биле, республикада 25 оттулар чүүл шыгжамырлары (склад) ажылдап турар. Республиканын девискээринде 4 аңгы хевирнин хөмүр-дажын: Балахтанын, Каа-Хемнин, Чадаананын хөмүр-дажын садып турар. Коммунал-чуртталга ажыл-агый объектилеринде январьнын 1-8 дыштаныр хүннеринде дежурный-лаашкын графиги тургустунган, бүдүрүлгелернин электри-техниктиг дериг-херекселдеринин байдалын шыңгыы хайгааралга алып.

Декабрьнын 25-ке чедир амыдырал хандырылга объектилеринге хөмүр-даштын, кывар-чаар материалдарнын 30 хонуктуң курлавыры, чугула херек, ооң иштинде дизель станцияларынын дериг-херекселдери хандырылган турар уjurлуг.

Сайыттын дыңнатканы-биле, шыгжамырлардан чурттакчы чонга доктааттылган өрте-биле хөмүр-дашты чүдүрүп чорудары Тыванын Чазанын кол сорулгазы болуп артар.

Кызыл хоорайда одалга үези план өзугаар чоруп турар, хөмүр-даш курлавыры четчир, Кызылдың чылыдылга төвү температурлуг чурумну сагып турар деп, бүдүрүлгенин төлээзи дыңнаткан.

«Тываэнергону» чингине директорунун оралакчызы Александр Агбаанның илеткээни-биле, күскү-кышкы үенин курлавыры долзуу-биле четчелеттинген. Каа-Хем суурда электри четкилеринин эде кылып турар тудуу дооступ турар, декабрьнын 2 дугаар декадазында шупту хереклекчилерни чаа четкилерге кожуптар.

Муниципалдыг тургузугларда одалга сезону онза байдалдар чок эртип турарынын дугайында тудуг болгаш чуртталга-коммунал ажыл-агый сайыды Евгений Овсянников дыңнаткан. 45 котёлдарнын агар септелгези үе-шаанда кылдылган, инженер четкилеринин шенелдизи чоруттунган, чылыг болгаш суг четки-

лери септеттинген, канал оруктарын аштаан, чур фондузунуң белеткели динган. Хөмүр-даш сөөрт графиги өзугаар эгелзэн. Кегдээшкн — чоннун ком ачы-дуза дээш өрелеринд чангаш ону чыыры-биле чы айны эрттирерин санап Тудуг яамызында авар материал-техниктиг кур мөөңнеттинген, 20 сеп бригадазында 134 киж, 2 ника хаара туттунган, те дамчыштыр хүнзедир, х ажылдаар дорт шугум хары ажиттылган. Бөгүнге кирген чагылар шупту хатынган.

Күскү-кышкы үеде чедир леткелга хамаарыштыр с лар удуртукчулары баз алган. ТР-ниң Өөредилге ды Татьяна Санчаанын чы-биле, яамынын талазы хөмүр-даш курлавыры бо техниктиг байдал белен, бөлүктөрүнүн немелде т ларын электри четкилер кожары арткан. Культура алдар Дамдынның илетк биле, техниктиг байдалда кывар-чаар чүүлдернин халалы хүн бүрүдө чоруттуну рар. Чедери берге кожуун хөмүр-дашты сөөртүп чедир лазы-биле бергедээшкнне

Чазак Даргазынын бирги оралакчызы Александр Брокер демдеглээни-биле алырга йырлалдар үезинде культ массалыг хемчеглер хөй лур. Ынчангаш ТР-ниң Куль яамызынын чымыштыг аж эгелзэр. Бо үеде бирги ээлч санитарлыг чурумну кичээп алыры негеттинип турар. а ажыл болгаш социал поли яамызынын төлээзи 30 хону одаар чүүл курлавыры бе кеттинген дээрзин чугаала Бажың-интернаттар, өг-б болгаш уругларга дуза чеди төптерже хөмүр-даш, ыаш диртинген.

Кадык камгалал яамызы кышка белеткели 100 хуу септинген. Чедери берге кожу нарже хөмүр-даш сөөртүлү база адалгалган. Ийи ай курлавыры четчир.

Маадыр САНД

РЕГИОНАЛДЫГ ТӨЛӨВИЛЕЛ «АЛГЫ-КЕШ ЭТТЭЭРИ (Кеш)»

БОТТАНДЫРАРЫНЫН ХУУСААЛАРЫ: 01.01.2019 - 31.12.2019

- 1 Тыва Республиканын АУК (АПК) продукциязынын экспортунун түңнел сорулгалыг өртзз АКШ-тын млн доллары
- 2 Тараа болгаш ооң продуктуларынын экспортунун хемчээли, АКШ-тын млн доллары
- 3 Куш ээдинин экспортунун хемчээли

РЕГИОНАЛДЫГ ТӨЛӨВИЛЕЛДИН БЮДЖЕДИ БОЛГАШ ТҮҢНӨЛДЕРИ

2019-2024 чылдарда регионалдыг төлөвилелдин бюджети

→ Чаа бараан саарылгазын, ооң иштинде технологтуг дериг-херекселдер-биле эде хандырылган бүдүрүлгелеринин дузазы-биле кылдылган продукцияны тургузары, чаа технологияларны шингээдири болгаш еске-даа хандырылгалыг хемчеглерни ажылгалче кириери

→ Садыглажылга моондактарын чайладыры

→ Даштыкыже үндүр садарынга таарыштырган бараан инфраструктуразын тургузары

→ Өзүлдениң болгаш депшилгенин үре-түңнелдиг системазын тургузары

ФБ

3,5

РБ

260,8

Ниити бюджет

1047,6

1311,9
млн руб.

ШЕРИГ КЕЗЭЭ ДӨРТ ХАРЛААН

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Шериг чыскаалының мурнунга ТР-ниң Чазактың Баштыңы сес ап, байыр чедиргеш, улаштыр байырлыг хуралга киришкен. Тываның 55 дугаарлыг шериг кезээниң дайынчылары эрткен каш чылдар дургузунда делегей чергелиг маргылдааларга иделкейлиг киржип, бедик эргүзүкчүлүк чедип алган. А бо чылын Россияның Чепкектиг күштериниң аразына дайынчыларның күш-дамыр

белеткелиниң талазы-биле 2 дугаар черни ээлээни дыка өөрүнчүг медээ болду деп, Шолбан Кара-оол демдеглээн.

– Силер Тываның онзагай оолдары-дыр силер. Бодап безин көрүңер даан: төрзэн чер-чурттувустун шериглери, камгалакчылары бооп чоруур силер. Бистиң үеде ындыг чүүл турбаан, шериг албаны эрттирерде кайнаар-даа чорудуптар. Мээң эжим, парламент даргазы Каң-оол Тимурович Германияга турган, мен база чурттуң аңгы-

аңгы ырак булуңнарынга шериг албанын эрттирдим. Каяа-даа чорааш, төрзэн Чурттуң адын, Тываның адын шаавыс-биле бедик тудуп чордувус. Ол чылдар дугайында база шеригден старшина бооп чанып келгенимни оглумга бо-ла чугаалай бээр мен. Силер база утпаңар: артыңарда – чонуңарның, Сергей Күжүгет оглу Шойгунуң арын-нүүрү бар. Улуг-бичеге чижек болуңар, чоргаарал болуңар

– деп, Тываның Баштыңы чугаалады.

Шолбан Кара-оол дайынчы кезектиң командири Эдуард Скворцовка чаңгыс чер-чурттугларында ада сеткилдиг сагыш човаашкынның хамаарылгазы дээш, өөрүп четтиргенин илереткен. Байырлыг хуралдың төнчүзүндө шериг албанынга, спортка шылгараан дайынчыларга Тываның Баштыңының өөрүп четтиришкин бижиктерин,

РФ-тиң Камгалал яамызының медальдарын болгаш өртектиг белектерни тывыскан.

М. САНДАН.

Арслан АРАКЧААНЫҢ тырттырган чуруктары.

Тиилелгениң 75 чылынга

2020 ЧЫЛ – САКТЫЫШКЫННЫҢ БОЛГАШ АЛДАРНЫҢ ЧЫЛЫ

Бо хуннерде Москвада Бүгү-Россия чергелиг патриотчу шуулган эртип турар. Аңаа 2020 чылда Сактыышкынның болгаш алдарның чылы кылдыр чарлаан.

Россияга үнүп оран чылда ТИИЛЕЛГЕНИҢ 75 чыл оюнга тураскааткан он муң ажыг байырлыг хемчеглер, акцияларны эрттирерин планнап турар. Оң иштинде 170-ни бүгү-делегей чергелиг хемчеглер болур.

«Сактыышкынның болгаш алдарның чылында өзүп оран салгалдарга оларның өгбелериниң маадырлыгы-биле чаалап бергени Улуг Тиилелгеи дээш чоргаарланып, оларның алдар-адын бедик тудуп, сактыышкыннарны мөңгөжидеринге хамаарышкан болдунар-ла бүгү чүүлду кылыры чугула. Ол байырлалды кончуг төлөптиг, бедик деңнелге эрттирери болгаш хемчеглер ханы уткалыг,

сагыштарга уттундурбас кылдыр артары чугула» — деп, шуулганның киржикчизи Россияның Президентизиниң Администрациязының бирги оралакчы даргазы Сергей Кириенко демдеглээн.

Сактыышкынның болгаш алдарның чылы Чурттуң төөгүзүндө билдирбейн барган чүүлдер дугайында билиглерни немээр арганы берип турар. Ол ышкаш аныак салгалды патриотчу төлөвилелдер болгаш хемчеглерни боттандырынга дузалыг.

Оон аңгыда, Россияда «ТИИЛЕЛГЕНИҢ АРЫННАРЫ» төлөвилел — Ада-чурттуң Улуг Дайынының музейинде улуг хемчээлдиг экспозиция база эгелзэн. Оң кол угланышкыны — нацизмге удур тиилелге дээш демиселге маадырлыгы-биле киржип чорааннарның өг-бүлезиниң дугайында төөгүлери кадагалап арттылары.

2019 чылдың декабрь 1-де Тыва Республиканың алдарлыг ажилдакчызы, хөй-ниитичи, көскү күрүне ажилдакчызы

Кара-оол Андреевич МАСПЫК-ООЛ

чырык өртемчейден чарлып чоруткан.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Чазактың мурнундан республиканың хөгжүлдизинге улуг үлүг-хуузу кириген хүндүлүг хоочуннуң дөргүл-төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыыдалды илереткен.

Кара-оол Андреевич МАСПЫК-ООЛ

Хүндүлүг чонум!

Бистиң төрөл-бөлүктүн улуг назылыг өгбеси, ачавыс, кырган-ачавыс Кара-оол Андреевич Маспык-оол 82 харлыында аарааш, 2019 чылдың декабрь 1-де чырык черден чарлып чоруткан.

Ол Бии-Хем кожуунуң Хадың суурга төрүттүнгөш, Туран школазын дооскан. Эртем-билигге улуг тура-сорукут болгаш, өөредилге черин чедиш-кинниг дооскаш, 1956 чылдан эгелеп күш-ажылчы оруун эгелзэн. Башкы, өөредилге эргелекчизи, школа директору — республиканың өөредилге шугумунга он чыл ажилдаан.

1966 чылдан эгелеп, комсомолга, оон 1973 чылдан 1983 чылга чедир Улуг-Хем кожуунуң партия райкомунуң бирги секретары чораан. 1983 чылда Кара-оол Андреевич Тыва АССР-ниң Сайыттар Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы кылдыр томуйлаткаш, ол бедик албан-дужаалга 1990 чылга чедир ажилдаан. Тозан чылдарда Бии-Хем кожуун чагыргазының даргазы, 2001-2010 чылдарда Тываның Хоочуннар чөвүлелиниң даргазынга ажилдап чораан. Кара-оол Андреевич Россияның Журналистер эвилелиниң, Тываның Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү. Тыва Республиканың алдарлыг ажилдакчызы — хүндүлүг аттың болгаш хөй санныг орден-медальдарның эдилекчизи. Үш ажы-төлүнүн эргим ачазы, чеди уйнуктарының сес ажы-төлүнүн ынак кырган-ачазы. Ачавыс дуу оранче

чорутканынга ханы качыгдап, муңгарап турар бис. Төрөлзирек, оюн-баштак, бичии уругларында дыка ынак чораан, чонунга дузааргак, ак сеткилдиг эргим ачавыс чидиргеш, хомудавастың аргазы чок. Ынчалза-даа чонунуң мурнунга ак сеткилдиг бараан болуп ажилдап каан ынак ачавыс Кара-оол Андреевич, ававыс Тамара Михайловна-биле ажы-төлү бистерни өстүрүп, эртем-билигге чедиргеш, өглөп-баштап, деткип чораанын утпайн, чоргаарланып, ава-ачавыстың чырык адынга мөгейдивис...

Ажы-төлүнүн мурнундан улуг керни Г. МАСПЫК-ООЛ.

Уругларның айыыл чок чоруу

ЧУРАГАЙЛЫГ БИЛИГЛЕР КИЧЭЭЛДЕРИ

ТР-нің Информатизация болгаш харылзаа яамызы Кызылдың 4 дугаар школазының баазасында ырактан харылзажып өөренир төптүң уругларынга "Чурагайлыг билиглер" угланыш-кынныг кичээлди болгаш мастер-классты эрттирген. Кадыкшылының байдалы-биле харык-шинээ кызыгаарлыг кижилерниң декадазында эр-тип турар бо хемчегге уруглар хөй чүүлдерни билип алган.

Интернет четкизинге информацияның айыыл чок чоруунга хамаарыштыр дүрүмнерни ТР-нің информация технологиялар төвүнүн директорунун оралакчызы Мерген Чооду таныштырган.

Уруглар социал четкилер дамчыштыр эки танывазы «өң-нүүнге» соталыг телефонунун дугаарын, чурттап турар чериниң, школазының адресин дээш, оон-даа өске амы-хууда медээлерни дамчыдып болбас дээрзин билип алганнар.

Бирээде, уруглар интернет четкизинче чүгле улуг улус-биле кирер. Сайтыларны база ада-иези-биле кады шилиир.

Ийде, социал четкилер дамчыштыр өңүктежи-алган кижилер-биле кажан-даа ужуражып болбас. Чүге дизе, оларның «меге» чуруктарының, медээлериниң артында кандыг кижилер турарын кым-даа билбес.

Үште, тускай негелделерлиг

сайтка улуг кижиниң дузазы-биле бүрүткедир. Кажан-даа амы-хууда медээлерни аңаа айтып берип болбас.

Дөртте, электроннуг почта дамчыштыр танывазы кижилерден спам азы смс алган болзуңарза, оларга бүзүрөп, харыылаваз.

Беште, интернет четкизинде медээлерниң хөй кези шын эвес болур, ынчангаш улуг улус-биле албан сүмележир.

Алдыда, өске кижиниң өңчү-хөреңгизин хүндүлө. Хоойлу-га чөрүшкөк видео, музыка, компьютерлиг программалар болгаш оюннарны хоолгалап болбас.

Чедиде, интернетте шын,

Орус дыл болгаш
чогаал башкызы
Алефтина Хомушкуну.

шын эвес чүүлдер ылгал чок болур.

Сесте, эмин эрттир эпчок, чөңгээлзэн хөөнүүг дыңнадылар, чарлалдарга кажан-даа харыылап болбас.

Тоста, билдинмес сайтылардан келген файлдарны ажитпаңар. Чамдыкта ол вирустуг программалар болур.

Онда, кижилерге хүндүлүг болур. «Виртуалдыг дугаар» безин бодун шын алды чугула.

"Ростелекомнун" региондыг менеджери Иосиф Иосифович оол чаңгыс аай биометрия системасын уругларга таныштырды. Оон ачык улустар банкоматтардан алыр биометриктиг система (картынын хевири, салаалары, үнү...) таварыштырып алыр аргалыг болур.

ТР-нің информация технологиялар төвүнүн төлөө уругларның "чурагайлыг билиглерин" бедидип, кичээлде өөрөдигезинге (программаның видеокурстары, библиотеказы, англис тилин үйрөтүү, ачык сайтыларны улуг улуска көргүскен. Оон аңгыда, акша-хавы-биле (киви-лек) санажырын база респуб-хереглекчилерниң бүзүрү-чаалап алган интернет-саламаттык акша шилчидериниң гайында тайылбырны берди. Чоокку 15-20 чылдарда кичээлдер тыптып кээлде дугайын "Чаа мергежилдик атлазы" деп сайтыдан сүзүп чыгаткан.

Ырактан харылзажып өөренир төптүң орус дыл болгаш чогаал башкызы Алефтина Хомушкунун чугаазы-биле, кичээлде 8 хардан 17 харга чыгара, 24 уруг өөренип турар. Төптүн бүрүзүнүн башкылары Кадыкшылының байдалы-биле харык-шинээ кызыгаарлыг кижилер башкылары-биле скайп алыштыр өөренип, а чамдык сонуггалының аайы-биле, чуулга бөлгүмүнче база студияга немелде кичээлди кээп турар.

Уруглар IT специалистери айтырыгларына идеяларды харыылап, боттары хөй ачыктыг чүүлдерни билип алган. "Ростелеком" компаниясы "Тыва харылзаа информатизация төлөөлери өөреникчи бүрүзү" сүй-белектерни берген.

Озерченма ХОВА
Ада ТЮЛЮШТУҢ таныштырган чурукту

Сайзыралче базым

«ТЫВА 24» ТЕЛЕКАНАЛ

2019 чылда Россия аналогтук телевидениеден чурагайлыг телевидениеге шилчилгени дооскан. Ноябрь төнчүзүндө эгелээш, «Тыва 24» телеканалдың эфирлери чурагайлыг форматтыг үнүп эгелээш. «Тыва 24» телеканалдың медээлерин болгаш дамчыдылгаларын ОТР (Общественное телевидение России) каналга республиканың санныг чурагайже коштунган кожууннарынга болгаш хоорайларынга хүннүн-не 17:00 шактан 19:00 шакка чедир көрүп болур.

Бир эвес каналды тып алырынга хамаарыштыр билдинмес айтырыг тургустунуп келзе, адаанда айытканы үш базымны дараалаштыр кылгаш, эде таарыштырып ап болур:

1. Немей кожар херекселдин (приставка) пультунда (автоматтыг башкарылга чорудар херексел) «MENU» деп каан кнопканы базар.
 2. «Настройка каналов» (каналдар таарыштырар) дээн кеззэн тып алгаш, «Автопоиск» деп каан бирикче базар.
 3. Системаның боду база катап каналдарны тып, үндүрүп кээрин манаңар.
- Немелде тайылбырны — 8 800 200 33 96 дугаарлыг республиканың изиг шугум телефонунче долгааш, билип ап болур.

ТУВА 24 НА ФЕДЕРАЛЬНОМ ЭФИРЕ!

Чазактың сорулгалары боттаныышында

78.834 МИЛЛИОН РУБЛЬ-БИЛЕ ТУТКАН

Бай-Тайга кожуунунң ус-шеверлер чурту — Кызыл-Даг суурнуң чурттакчыларына Тээли дээш өске-даа черлер аразына аргыжары чоокка чедир берге турган. Чүге дээрге Хемчик хемни кежир көвүрүг эргилээш, бустур четкен, ол көвүрүгүл машина-балгаттыг чорууру кижилерге айыылдыг апарган. Ынчангаштың Кызыл-Дагның шыдал-быралыг чурт-такчылары машиналары-биле бажы бедик Бай-Тайганың онгул-чингил белин таварты өске черлер-биле аргыжып турганнар. Машина-балгат чоктары Кызыл-Даг — Тээли аразына аъттыг-хөлдүг чорууру, азы чадаг кылаштажыр ужурга таварышканнар.

Мындыг берге байдалга таварышкыш, Кызыл-Даг суур-же орукта хемнерни кежир чаа көвүрүглерни тудуп бээриниң дугайында дилегни олар Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оолга киригеннер. ТР-ниң Чазак болгаш ооң Даргазы тургустунуп келген байдалды сайгарып көргөш, "Тыва Республиканың транспорт системазын 2014 — 2016 чылдарда сайзырадыры" деп программа ёзугаар Хемчик хемни кежилдир көвүрүгнү тудар деп шийтпирлээн. Ону тударына 78.834 миллион рубльди тускайлап үндүргөн. Узун дурту 7 метр демир-бетон көвүрүгнү "Ооруг" деп кызыгаарлаттыганын харысалгалыг ниитилел туткан соонда, машина-балгаттыг хала чоокка аргыжар арга тус черниң чурттакчыларында бар апарган.

Тээли биле Кызыл-Даг суурлар аразында орукту улам эки-хидер талазы-биле ажил ам-даа уламчылавышаан. Кызыл-Даг суурнуң мырыңай чоогунда агып бадып чыдар Ооруг деп хемчигешти кежир шагдагының эрги көвүрүг автотранспорт-биле аргыжарына база айыылдыг апарган. Бо чылын чаа көвүрүгнү тудар шийтпирни хүлээп алган. Ону тударына 1 миллион 900 муң

Бригадир Аяс Чедер-оол.

Ооруг-Хем кежир көвүрүг.

бедидир чалдааш, кончуг чоон дыттардан кылган ооргаларны хемниң унун кежилдир салыпкан болду.

Ажил-хожул кандыг чоруп турарын сонугадывыс.

руг хемни кежир көвүрүгнү ноябрь айның эгезинде тудуп эгеледвис. Декабрь айның ортаа үезинде доозуптарын планнап турар бис. "Ужар-оол" бүдүрүлгениң тудуг-жулары республикага 20 хире улуг болгаш биче көвүрүглерни

кыдыынга камгалал тургузар ажилдар арткан.

Бо көвүрүгнүң мурнунда кайда көвүрүглер тутканын айтырары-выска:

— Мөңгүн-Тайга кожуунунң Тоолайлыга — 3, Чөөн-Хемчикте Хорум-Дагга — 1, Өвүр кожуунга — 3, Бай-Тайганың Шивилиге — 2, Кара-Хөлге 6 көвүрүгнү туттувус — деп, Аяс Алексеевич санап бадырды.

— Кызыл-Даг суурнуң чанында көвүрүг кандыг төлевилелдиг тудугул? — деп сонугадывыс.

— "Тываавтоорук" күрүнениң албан чериниң чагы-биле ону тудуп тур бис. Тускай төлевилел ёзугаар туттунуп турар көвүрүгдүр. Төлевилели күрүне стандарттарына бүрүнү-биле дүүшкөк.

Узун дурту 20 метр, доора дурту 7 метр, бедии 4 метр болур. Бедиин алыр болза, ниитизи-биле 5 метр, чүге дээрге чагыларны хемниң дүвүнче 1 метр ханы кылдыр кирип калган. Бо көвүрүгнү "Ужар-оол" бүдүрүлгө бодунуң акша-хөреңгизи-биле тудуп турар. Ону тудуп дооскаш, ажылгалга дужаа-гаш, ынчан өртөк-үнезин санажыр бис — деп, бригадир харыылады. — Бо көвүрүгнүң тудуунда ниитизи-биле 11 ажылчыннар ажилдап турар. Шупту Бай-Тайга чурттуг. Дөрт чолаачы, бир экскаваторщик, артканнары — тудугжулар. Бир эвес ажылчын күш чедишпес болза, тус чер-чурттуг кижилерни база тудуг ажылдарына хаара тудуп турар бис. Бо удаада Кызыл-Даг суур чурттуг тудугжулар база көвүрүгнүң тудуунда ажилдап турлар. "Ужар-оол" бүдүрүлгө шагда-ла ажилдаан Архан Хертек, Шолбан Серен-Чимит дээш өске-даа тудугжулар бар.

Тудугжуларның чүү хире шалыпкын ажилдап турарындан-на Ооруг хемни кежир көвүрүгнү чогуур хуусаазында тудуп доозуптар арга бары илдең. Ынчан Тээли биле Кызыл-Даг аразында орук-биле машина-балгаттыг аргыжары амыр апаар. Кызыл-Дагны ырак дээр бе дээш, тутсуп орап — ол-ла-дыр-ла!

Шаңгыр-оол МОҢГУШ.
Арслан Аракчааның тырт-тырган чуруктары.

Амыдыралдың көвүрүү

Тывада сөөлгү он чылдарның дургузунда элээн каш көвүрүглерни тудуп, септел-чаарткан.

Россия Федерациязының Камгалал яамызының детким-чези-биле 2018 чыл Кызыл кожуунунң Кара-Хаак, Черби суурларының чурттакчыларына уттундурбас кылдыр артып калыр. Чүге дизе хөй чылдар дургузунда Енисейни кежир республиканың найысылалы Кызыл-биле аргыжары берге айтырып турган. Эмчилээрде база хоорайга ажил-херек бүдүрүп алырда, чайгы үеде паромнуң ажилдаарын манаар, азы резин хемге амы-тынын артынга кагаш, кежип келир турган. Демир, бетондан кылган көвүрүгнүң калбаа 7 метр, бедии 10 метр база узун дурту 327 метр. Көвүрүг 60 тонна чүүкке көрдүнгөн, аңаа таарыштыр санап каан.

Тожу кожуунунң девискээринде чурттакчылыг суурларның аразында база харылзажыр көвүрүг чок болуп турар. Ынчангаш ТР-ниң Орук-транспорт яамызы 350 сая рубль түңнүг төлевилелди ажилдап кылган. Акшаландырышкынны федералдыг төптен болгаш республиканың орук фондузундан чорудар. Келир 2020 чылда тудуг ажылдары эгелээр болгаш, 3 чыл уламчылап кээр.

Амгы үеде Тожу кожуунунң чурттакчылыг 6 суурларында 7 муң кижиге Тоора-Хем суурнуң чоогунда кежиг таварыштыр аргыжып турар. Чайын паром,

кыжын дош кежиг ажиттына бээр.

Бо хүннерде 2017 чылда-ла эгелээн Кызылдың коммуналдыг көвүрүүнүң септелгези болгаш чанына чаа көвүрүг тудар ажилдар доозулган.

Көвүрүгнү ССРЭ үезинде, 1963 чылда туткаш, ажылгалга кириген. Ооң септелгезин 1983-1985, 2000-2002, 2011-2012 чылдарда чоруткан турган.

Сөөлгү септелгениң түңнелинде, эрги көвүрүгнүң чанына 408 м узун хемчээлдиг, 4,5 метр калбак хемчээлдиг чаа көвүрүгнү туткан соонда, Кызылдың оң талакы эриинче кежир көвүрүг ийи талакы автомашина оруунче шилчээн деп болур.

Бистиң корр.

Ажил үезинде.

Тудугжуларның бригадир Аяс Чедер-оол:

— Кара-Хөлде Тапсы хемни кежир 110 метр узун дурттуг чаа көвүрүгнү тудуп дооскаш, бо Оо-

туткан бис. Бо ажилга арга-дур-жулгавыс четчир — деп чугаала-ды. — Чалдаар болгаш ооргалар салыр ажилды доосканывыс бо-дур. Көвүрүгнүң кырын шывар,

рубльди үндүргөн. Чаа көвүрүгнү "Ужар-оол" хууда бүдүрүлгө тудуп турар. Ооруг хемни кежир тудар көвүрүггө чедип, ону көрдүвүс. Хемниң ийи талакы эриктин

Социал адырда

ҮШ АЖЫ-ТӨЛДҮГ ӨГ-БҮЛЕЛЕРГЕ ПОСОБИЕ

Бистиң регионувус Россияда чаш уругларның төрүттүнери-биле мурнуку одуругда болгай. Ынчангаш күрүнениң уругларга көрдүнгөн пособие акшазының хемчээлин болгаш аңаа көрдүнгөн чаартылгаларын номчукчуларга таныштырары-биле ТР-ниң Өг-бүлө болгаш чаштарга социал деткимче төвүнүң социал төлевирлер килдизиниң даргазы Гульнара Александровна Салчак-биле чугаалаштыыс.

— Өг-бүлөгө бир дугаар уруг төрүттүнерге кандыг дузаламчы акша көрдүнгенил, Гульнара Александровна?

— 2018 чылдың январь 1-ден эгелеп, төрүттүнгөн база азырап алган (бир дугаар) уругларга 1,6 харга чедир 11322 рубль көрдүнгөн. Ону 2020 чылдың январь 1-ден эгелеп, 3 харга чедир алыр кылдыр узаткан.

Албан ёзу-биле көрдүнүп кааны-биле амыдыраарының ортумак хемчээлинге орулгазы четпес өг-бүлелер ону алыр эргелиг. Ол 2019 чылдың 2-ги кварталында 11125 рубльге дең. Ол дээрже өг-бүлениң бир кижигүнүгө хамаарыштыр, амыдыраарының ортумак хемчээлиниң ийи дакпыры 22250 рубльден көвүдөөсү ужурулуг. Төлевирниң хемчээли бо чылын 10655 рубль турган болза, келир чылын январь 1-ден 11322 рубль алаар.

— 2018 чылдың эгезинде төрүттүнгөн уруглар ам 1 хар 6 ай ажа берген болгай. Олар канчаарыл?

— Бо таварылгада, 1,6 харга чедир пособиени алыр, оон соонда ол үстү бээр. Оон катап, 2020 чылдың январь 1-ден эгелеп, өг-бүлениң орулгазы амыдыраарының ортумак хемчээлинге четпес болза, узаттырып алыр.

— Ийи дугаар уругга күрүнөдөн кандыг төлевирлер көрдүнгенил?

— Ийи дугаар уругга өг-бүлениң күзели-биле «Ие капиталындан» ай санында 10655 рубльди ап турар. Келир чылын 11322 болур. Бир хар 6 ай азы 3 харга чедир алырын боттары билир. Ол дээрже ийи дугаар уруг төрүттүнерге күрүнөдөн алган «Ие капиталы» 453026 рубльден ай санында бичиилел ап турары ол. Ону алыр-албазын өг-бүлө боду билир.

— Үш дугаар уругга кандыг болурул?

— Россия Федерациязының Президентизиниң 2012 чылда үндүргени 606 дугаар Айтышкынын боттандыраары-биле РФ-тиң Күш-ажыл болгаш социал хөгжүлдө яамызының 2019 чылдың июль айда Айтышкынының даңзынче Тываны база кириген. Ында 2020 чылдың январь 1-ден эгелеп, 3 дугаар болгаш оон-даа ыңай төрүттүнгөн уругларга төлевирни бээрин айыткан. Ол 2020 чылдың 01.01-ден 2024 чылдың 12.31-ге чедир уламчылаар. База-ла орулгазы амыдыраарына көрдүнгөн ортумак хемчээлинге четпес өг-бүлелерге

ук акшаны төлөп бээр көрдүнгөн. Төлевирниң хемчээли ай санында 11322 рубль болур, ону 3 харга чедир алыр.

— Ол шупту федералдыг бюджеттен көрдүнгөн бе?

— 99 хуузу федералдыг бюджеттен, а 1 хуузу республика бюджетинден көрдүнгөн.

Республика иштинде ортумаа-биле 3 болгаш оон хей ажы-төлдүг өг-бүлелерниң саны ийи муң ажып турар. Даңзыда турар ажыл-агый чок ада-иелер 1300 хире кижиге бүрүткеттинген. Бо чылын ортумаа-биле 1383 өг-бүлө көрдүнгөн пособиени алыр кылдыр көрдүнгөн. 2020 чылдың бюджетинде 180 млн. рубльди, бо төлевирлерге үш чыл дургузунда 1,5 млрд. ажыг рубль көрдүнгөн.

Баштай ол Айтышкынын чүгле эвээш төрүттүнүп турар регионнарга хамаарыштыр үндүргөн турган. ТР-ниң Чазааның кылып чоруткан ажылының түңнелинде, үшкү болгаш оон-даа ыңай уруг төрүттүнгени дээш, көрдүнгөн төлевилелдерни Тывага боттандыраар аргалыг болган.

— Бо 2019 чылда төрүттүнгөн уругларга чүге болбазыл, Гульнара Александровна?

— Чүге дизе, чаа хевирниң төлевирин 2020 чылдың бюджетинче кириген болгаш, акшаландырышкын ол чылдан эгелээр.

— Өг-бүлениң ортумак орулгазын канчаар санаарыл?

— Өг-бүлениң бир чылда шупту орулгазын (үндүрүг чокка) кадыктар. Үнүп келген түңнү өг-бүлөде кижигүн санынга үлөптерге, бир кижиге хамаарыштыр орулга үнүп келир. Өг-бүлениң айда ортумак орулгазы ол болур.

— Бо төлевирлерни кайыын алырыл?

— Чурттап турар чериниң аайы-биле социал хөгжүлдө эргелелинге

йылбырлап берип көрүнерем?

— 1994 чылдың май 30-де РФ-тиң Президентизи Б.Ельцинниң 1110 дугаарлыг Айтышкыны-биле уруг азырап олурар чамдык категорияның ажылдавайн турар иелеринге 1,6 хардан эгелеп, ай санында 50 рубль түңнүг пособие көрдүнгөн турган. Ол түң бо хунге чедир ол-ла хевээр арткан. Ынчангаш ук Айтышкынын 2020 чылдан эгелеп, күш чок болдурган.

— Чаа чыл байырлалында уругларга чүнү планнап тур силер, Гульнара Александровна?

— Чылдың-на кылып турар чаагай чаңчылывысты бо чылын база хажытпайн, берге байдалда өг-бүлелерниң уругларын чигирзиг белектер-биле өөртүр бис. Оон аңгыда, өөредилге чылы эгелээрже, «Школаже белекениринге дузалаш» деп акцияга база чылдың-на кирип турар бис.

Республика иштинде ортумаа-биле 3 болгаш оон хей ажы-төлдүг өг-бүлелерниң саны ийи муң ажып турар. Даңзыда турар ажыл-агый чок ада-иелер 1300 хире кижиге бүрүткеттинген. Бо чылын ортумаа-биле 1383 өг-бүлө көрдүнгөн пособиени алыр кылдыр тургускан. 2020 чылдың бюджетинде 180 млн. рубльди, бо төлевирлерге үш чыл дургузунда, 1,5 млрд. ажыг рубль көрдүнгөн.

Аржана ЧАМЗЫРЫН материалды белеткээн.

2019 чылда күрүнө пособиелери

№	Төлевирлерниң хевирлери	Түнү	Ыраккы соңгу чүкке хамаарышкан черлерге
1	Уругнуң 18 харына чедир ай санында алыр төлевир	192,00	206,00
	бот иелерге	384,00	412,00
	ада-иези алимент төлээрден ойталап турар уругларга	288,00	309,00
2	Иштели бергеш, эге айында эмчи даңзызынга бүрүткедип алган иелерге, чаңгыс удаа	917,69	983,24
3	Ажылдавайн турар иелерниң божаан соонда, чаңгыс удаа	24471,62	26219,60
4	Бир дугаар төрүттүнгөн уруун азырап олурары дээш 1,6 харга чедир, ай санында	4588,43	4916,18
	ийи дугаар болгаш оон-даа ыңай уругларынга 1,6 харга чедир, ай санында	9176,85	9832,34
5	Бир дугаар уруу төрүттүнгөндө, азырап алганда, ай санында	(2019 чылдың январь 1-ден) 10655,00	(2020.01.01 эгелеп) 11322
6	Шеригже келдиришкын-биле албан-хүлээлгезин эрттирип турарларның сааттыг өөнүң иштинге (чиигеп алганда), чаңгыс удаа	38753,36	41521,45
7	Шеригже келдиришкын-биле албан-хүлээлгезин эрттирип турарларның уругларынга (1,6 харга чедир), ай санында	16608,58	17794,90
8	Өг-бүлөгө уругну кижизидери-биле алганда, чаңгыс удаа алыр	24471,62	26219,60
	инвалид, 7 хардан өрү назылыг азы алышкылар, угбашкылар азырап ап турар болза, чаңгыс удаа	186983,10	200339,03
9	Ада-иезиниң хайгааралы чок арткан уругларны, өскүс уругларны азырап өстүреринге көрдүнгөн, ай санында	7414,00	7945,00 (Тожу, Тере-Хөл), 8739,00 (Мөңгүн-Тайга)
10	Уруг азырап турар өг-бүлениң ада-иезинге (ажылдаан акшазы) уруг бүрүзүңгө, ай санында	5990,13	7251,21 (Тожу, Тере-Хөл), 7724,10 (Мөңгүн-Тайга)

Культура

ТЕАТР ЧЫЛ АДАКТАЛГА

Эрткен чылын декабрь те Театр чылының байы ажыдышкыны канчаар гай эрткенин тыва театр мөгейкичлери сактыр. Барык-ла бир чыл эрткен декабрь 15-те, Тываның национал хөгжүм-шии театры Россияга чарлаттыгган чылын база Күш-ажыл кижизиниң чылын түң байырлыг ызулалды эртти.

Бо чыл дургузунда Тыва национал театр көрүкчүлөр дөрт чаа шиини бараалга ол дээрже Чылгычы Онда "Сөөлгү өртээл" деп чогаал үндөзилээн Альберт Хомуш тургусканы "Шурави", Л. Спирниң чогаалына Мар Идамның тургусканы "Корио Борис Манджиевтиң тургусканы "Чавагазын салбактаңар" ышкаш чоокта чаа Иван Рыпаевтиң шиизинге Сю. Ооржактың тургусканы "Эзиртер" деп шиилер-дир. Чаа бүрүзү бодунуң мөгейкичлери тып алган, а эң-не берди көрүкчүлөр чаа шиилерниң, азын көрүп, мага ханганнар.

Театрда тургускан көрү "ГОД ТЕАТРА" деп чырып фото-чурук зоназы уран чынарктарның эң-не ынак тыржыр чери болган. Оон ырынга тырттырган, "селфил" чуруктар бүгү социал четкиле тарай берген. Декабрь 15-те даа онзагай, чараш байда тырттыраар аргалыг болур силер.

Россияда Театр база Тыва Күш-ажылдың кижизиниң чылын түңнээ байырлыг ызулал Тыва эртип турар бо чылда кайгам улуг болуушкун-дур.

Чылдың түңнелин чүглө национал театрның коллектив үндүрер эвес, бүгү республика культура ажылдакчылар шаңналдар манап турар. Ыйрлыг ызулалдың хүндүткел аалчыларына ук адырның хуннары, кожууннарның улуг театрларының төлээлери болу.

Ол ышкаш театрның фотозинге театр уран чүүлүн чыгардып турар тергийн журналисттерни шаңнап-мактаар. Оларны репортажтарындан, бижээн чүдөринден тыва театрның тыңжын, амыдыралын билип турар болгай бис.

Театр чылын хаап турар байырлыг ызулал "Көк дээрн огу" деп төөгүлүг шиини көргүзүү-биле доостур. Төөгү драманы тыва театрның туугузукуларының бирээзи Виктор Шогжалович Көк-оолд амыдыралы болгаш чогаалчы ажылының дугайында "Көк дээрн айбычызы" деп Эдуард Мижиттиң шиизинге тургуска. Шииде чүглө кижилерниң эвээ бүгү чоннуң амыдыралын тарадыр чугула базымнарны кылыр берге үелерни көргүскен. Оон маадырлары — төөгүлү кижилер Салчак Тока, Иван Исполнев, Степан Сарыг-оол, Максим Мунзук, Николай Өлзөк-оол, Алексей Чыргал-оол, Виктор Көк-оолдуң "Хайыраан бот", "Самбажык", "Байлак чуртун" деп сураглыг шиилерин тургузуп турар төөгүлүг үени ында хаарып турган.

Бистиң көрү

«ШЫННЫҢ» почтазындан

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРГЕ
АЯН ТУДААЛ

Амыдырал-чуртталга-нын, үе-шагның аайы-биле уран чүүлүн ачызында чоннуң сагыш-сеткилин байлашкыдары — чугула ийгирилганын бирээзи. Ылаңгыя ырак-узак суурларда амыдырал чежемейиниң да берге болза, янзы-бүрү чон-тоглаа, концерттерге чалчыннар, көдээ ишчилер шыштанып алыр аргалыг болур.

Тываның чедери берге ко-жууннарынче база доктаамал чүгүшкүннерни чорудуп турар чогадыкчы коллективтерниң бирээзинге, республиканың композиторлар эвилелин ха-наарыштырып болур. Бо эртип турар Хаван чылында хөгжүм-дөгү аял-беле сырый харылза-а-ны кижилер зрес-шудургу ахылдаан деп болур. Композиторлар кожууннарда, суур-ларда чоннуң амыдырал-чурт-талгазы-биле таныжып, ажы-ы-биле чугаалажып, боттарының аа-чагааткан ырыларын чонга тыныштырар ажилдарын ула-м-чылаан. Каяа-даа чеде бээр-ге, чон черле аажок өөрүшкү-нү айналыг уткуп алыр чүве болду. Композиторларның кутле ырыларын дыңнаан, а боттарын херек кырында көрүп көрбээн, танывас боор. Ын-чангаш, мындыг үнүүшкүннер чонга-даа, композиторларга-даа ажыктыг болуп турары чугаажок.

Чоокта чаа, эрткен ноябрь айда, Кызыл кожууннуң Тер-гил-Хая, Баян-Кол суурларынга ырлыг-шоорлуг аалдап четти-вис. Ол суурларның Культура сааланың кышка белеткели чо-гуур деңгээлде болду. Клубтуң ишти чылыг, арыг-силиг. Ол дээрже кожууннуң культура илдизиниң эки ажылының көскү херечизи. Ооң даргазы В.Б. Серен, ол ТР-ниң Композиторлар эвилелин база баш-тап турарын маңаа демдегеп аары артык эвес боор.

Ноябрь 21-де ырак-узак Мөңгүн-Тайга кожуунга чо-гуулаш келдивис. Автомашина-биле халдып олурда, кышкы суук-даа узун, Саглы ховузу-даа төнмөс-ле чорду. Калчан, чондак арттар кадыр, бедик-те-дир. Төрзэн Тывавыстың бир онза чараш ораны бо-ла болгай.

Эртен эрте аъттангаш, хүн-дидир чорааш, орай кежээ четтивис. Кожууннуң удуртукчу даргалары болгаш культура ажилдакчылары арыннарын-да хүлүмзүрүг чайнаан, изиг-чүтүг шайлыг, аш-чемниг, ырак черде чурттап чоруур чок төрелдери чедип келгени-биле дөмей, уткуп алдылар.

Баштай чыылган чоннуң чуртунга келген компози-торларны таныштыргаш, эви-лелдин оралакчы даргазы Томас Конзай-оолович Монгуш эки ажилдыг композиторларны

шаңнап-мактаан. Оларның аразында кожуунда компо-зиторлар даргазы Чамбал Дугул-оол Хертекович база бар. Ол чоннуң хүндүткелин чаалап алган болгаш ажы-лынга кызымак, коллективин удуртуп, башкарып билирин көргүскөн. Каттышкан кон-церт бедик деңгээлге эрткен. Концерт соонда, узун орукка могап-шылай берген боттары-выс, ам-на изиг аш-чем чип, эки дыштанып хондувус.

Эртенинде хүндүлээчел Мугур-Аскының чону ком-позиторларны изиг-ханна-дып, хүндүлөп шаг болду. Чурттакчы чонда улуг унда-рал-бергедээн чүве-даа чок, холу салдынмаан, кызымак амыдырап турары өөрүнчүг чорду. Кыштаглаашкын эки, хүр-менди эгелээн, сарлык-тар шаашкактап, кудуруун азып алган маңажып тура-рын көрдүвүс. Чоннуң чаңгыс хомудалы — Тываның хөмүр-дажының өртээниң аары! Оон артканы-даа ажырбас дижи-р болдулар.

Ам дараазында, чаа чыл-дың бүдүүзүндө Улуг-Хем кожуунче аъттаныптар бис. Чедер черивис ат-алдарлыг кижилерниң, ыраажыларның, хөмөйжилерниң, цирк артис-териниң, чогаалчыларның, мөгелерниң чурту — Арыскан.

Аңаа ыры мөөрейи де-кабрь 14-те болур. Белет-кел кидин түлүк чоруп турар. Ырак, сүлдөзү бедик Мөңгүн-Тайгадан, Арысканна алгап-мактаан композиторлар база чараш ырлыг аалдап келир-ле боор.

Хөгжүм аялгалар бижири эвилелдин берге ажылын бол-гаш композиторларны уран чүүл колледжиниң салым-ча-яанныг аныяк башкызы Томас Конзай-оолович удуртуп баш-карып турар. Томас Конзай-ооловичиниң шиитпирлээр белең эвес айтырыглары хөй. Ырак-чоок кожууннар чоруурда машина-балгат, кывар-чаар чүүлдер өртээ, хонар-дүжер чер, аш-чем — дээш-ле баар... Ынчалза-даа, оралакчы дарга-выс "Чудуруун чудук адаанче сукпаан", дарга-бошкалар-биле чугаалажып билир, зре-стиг ажилдап чоруур. Ынчан-гаш, назы-хары оранчок дөгү берген композитор акылары ооң аайындан эртпес, аажок хүндүлээр, чоргаарланыр.

Тываның композиторлары үе-шаг чеже-даа берге бол-за, кожууннарның хөй кезин эргип, кезээн. 12 үе-шагның эргилдезиниң эгезин салган, үнүп келир 2020 Күске чы-лында ТР-ниң Композиторлар эвилели моон-даа соңгаар, чогадыкчы ажилдаар дээш белеткенип турар.

Александр ООРЖАК,
күш-ажылдың хоочуну,
композитор.

ТЫВА АЪТКА АЛДАР

Мээң амыдыралымга аът малдың ажык-дүжүү улуг болганынга, ооң ачызында чуртталгам эки, чаагай эр-тип турарынга өөрүп турар мен. Тыва кижилер өзүп-дору-гуп, эзеңгиге чедер апаргаш-ла, аалдың аът-биле кылыр бүгү ажылын эмеглежи бээр чүве болгай.

Бистиң аалдың аъттары хөй турган. Чүгүрүк Калдар-Белдер деп адым база бар чүве. Чаа-Хөл, Улуг-Хем кожууннарның аът чарыштарынга эртип кээп турган адым-на болгай.

Мээң ачам чылдың-на Улуг-Хемниң Эмир-Хавак баарынга тараа тарып чораан кижилер. Аът бажы мунар кылдыр мени эдер-тип алгаш, алды харлыымда-ла ажилга өөредип эгелей бергенин сактып чор мен. Черни чазын андазын-биле андарар, чымча-дыр илииртээр, тараа үрезинин чажар, чайын суггарар, күзүн тарааны кезер, шаңга басты-рар, дүжүттү уургайже сөөртүр, ынаар урар дээш-ле, ажил хөй. Аът ажыглап кылыр ажилдарга бичии оолдар аът бажы мунар чүве. Бичии ынаымда-ла ол ажилдарга киржи берген мен.

Тараа ажылындан аңгыда, сиген кезери база бар болгай.

Сигенни аът сөөртүр машина-лар-биле база кезер боор чүве. Элээди оолчугаш-даа болзумза, мен база аът сөөртүр машина-биле сигенни кестирип турдум. Күзүн улуг улузувус тайгаларже диңнеп чоруптарга, мээң бирги дузалакчым, демнежикчим база-ла аът. Аъттың ачызында база ажил-ишке ынчаар өөренип, чаңчыктым.

Тыва чонга адывыстың ажык-дүжүү, харын-даа, ачы-буяны дыка улуг. Ооң ачызында чон ажил-ижин кылып, бай-шыырак, тодуг-догаа чурттап келген.

Машина-техника көвүдээр-ге, адывысче улуг кичээнгей салбастап, чүдүрер, сөөртүр, аргыжар ажилдарны машина-техника-биле бүдүрер апарган-дыр бис. Аныяк-өскөн аът-биле ажилдаарын билбес, шупту ажилдарны машина-техника-биле кылыр бис дээр. Үлөгер домак өттүр сөглээр дээр-ле болгай. "Аъттыгга — чоргаар" деп дорт чугаалап каайн. Аал иштиниң болгаш ооң чоок-кавызының ажылын шаандан бээр аът-биле кылып келген. Аңаа бензин, солярка, артык ке-зектер херек эвес. Магалыг-ла болгай. Адывысты шаантааш,

азы тергелээш, ийи-үш-даа шоодай тарааны, картофель-ди сөөртүп алыр. Эпиг-даа, дүрген-даа.

Тываның Баштыңы Ш.В. Кара-оол агроулетпүр комплекзин харылап турган Байбек Моң-гушка тыва уксаалыг аъттар-ны өстүрер даалганы берген. Күштүг, чүгүрүк аъттарны амгы үеде азырап, өстүрүп турар.

Эки бениң чаяап бергени Эки-Доруг деп аъттыг мен. Тыва аътка алдар!

Валерий КАРА-ООЛ,
күш-ажылдың хоочуну, ТР-
ниң Чогаалчылар эвилелиниң
кежигүнү.

АЖЫЛ ЧОК ДЕП ЧҮВЕ ТУРБАС

Ынак ачавыс аарааш, чок апарган соонда, авам-биле иелээн ажил дилеп эгеледи-вис. Ынчан мен чаа-ла 14 хар-лыг, 7 класс дооскан турдум.

Колхозтуң уруглар садынга ажил айтырып чедеримге, эргелекчизи Саартай Мөгеевна менче ээ көрнүп, шала чуур кылдыр кирип алган. Амыраа-ным-даа хөлчөк. Ажилдаарда Тамара дуңмамны эдертип алгаш, эргининче үндүр чуп каарывыска, аажок таарзынып турдулар. Уруглар садының повары бистен бичии-ле улуг угбавыс Анай Чаймаа бисти чемгерип, амданныг комподун бээр-ге, дыка амыраар турдувус. Анай угбай күш-ажылга аажок

ынак, дыка кызымак. Ам-даа аныяксыг, уйнуктарын азыра-жып, өөредип, бистиң аравыста чурттап чоруур.

Чайгы дыштанылга үезин черле халас эрттирбес турган мен, бир-ле черге ажилдаар. Бир болза хову бригадазынга хөпзөн бөлөр, бир болза кар-тошка ажаажыр, бир болза эм-нелге санитаркалап ажилдаар турдум. Өг-бүлемниң дун уруу болгаш, авамга эш-кош бооп өзүп келдим. Эмнелге сани-таркалап тургаш, узун шөлээже үнген мен. Ол-ла хевээр бо хүнге чедир ажил чок олуруп шыдавас, бир-ле чүведен хал-бактанган олурар-дыр мен.

Архив албанынга эргелек-

чилеп 21 чыл эки ажилдадым, Россия чергелиг хүндүлөп би-жиктерни 3 удаа чаалап ап, республика, кожуун чергелиг шаңналдарның эдилекчизи бол-дум. Кандыг-даа ажилдан хал-бактанып чоруур болза, чоннуң хүндүткелин чаалап алыр-дыр. Чамдык аныяктар ажил дал-дап, ажил тывылбас дээр, ол шын эвес. Ылаңгыя чайгы үеде ажил эндерик болгай. Байлак тайга-таңдывыстың кежиин олчалап, кышка шыгжап, азы садып-саарып ап болур. Ажил кижини тоттурар, хепкерер, са-гыш-сеткилин сергедир болгай.

Клара НАМЗЫРАЙ,
күш-ажылдың хоочуну.
Тес-Хем кожуун.

ТӨӨГҮВҮСТҮ ЧЕРЛЕ УТПААЛ!

Бай-Тайга кожууннуң Бай-Тал суурунда Н.С. Конгар аттыг школада Тойлу Салчак аттыг музей ажилдап турар.

Уруглар сады, школа баш-кылары кичээлдеринге чурт-шинчилеп музейниң экспонат-тарынга, барымдаалыг саа-ырларынга даянып, көргүзүп тургаш, уругларның сонугра-лын оттуруп, солун кичээлдерни эрттирип турар. Чүгле оларга эвес, суурнуң чонунга музейниң эжиктери кезээде ажык.

Төрзөн чериниң төөгүзүн шинчилеп турар музейниң ди-ректору Ш.М. Очур-оол чонну хаара тудуп, солун кежээлер-ни болгаш ужуражылгаларны, янзы-бүрү хемчеглерни эртти-

рип турар. Экспонат бүрүзүн кажан, каяа, кымдан алганының төөгүзүн бижип, даңыже ки-рип турар. Ында чүгле шко-лага патриотчу кижизидилге булуңнарындан аңгыда, Бай-Тал суурнуң алдарлыг, билдингир кижилери, төөгүзү, эрткен, амгы үелери дээш, ажыктыг, солун чүүлдерни билип алыр.

Оон аңгыда, Салчак Сүрү-ович Тойлунуң бижээн ыры-ларын, шүлүктөрүн уруглары чыып чоруур, кылган ажилда-рын делгеп, ачазынга турас-кааткан музейниң харысал-галыг дагдыныкчылары. Ол ышкаш өөреникчилер-биле экс-понаттар дилеп тып, экскурсия, аян-чоруктарны К.Х. Чыдым-оол,

М.С. Чүлдүм, А.М. Анай-оол, С.Ө. Докпак, С.И. Чөгээ чору-дуп турар. Ылаңгыя Бай-Тал школының тыва дыл башкыла-ры төрзөн дылынга хамаарыш-кан материалдарны, номнарны чыып, музейниң шыгжамырын байыдып ажилдап турары база көскү. Музейниң удуртукчузу, башкылар, өөреникчилер шинчи-лелдерни, музейниң методиктиг ажылын демниг чорудуп турар. Төрзөн чериниң төөгүзү шупту музейде кадагалаттынган, ону кезээде өөренип, билип алырын аныяк-өскөнгө чагып сургадым.

Бараат БЕЛЕГ-ООЛ,
Тываның Чогаалчылар
эвилелиниң кежигүнү.
Бай-Тал суур.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

о приеме документов для участия в конкурсе на замещение вакантной должности председателя администрации сельского поселения сумон Кара-Хольский Бай-Тайгинского кожууна Республики Тыва.

Хурал представителей сельского поселения сумон Кара-Хольский Бай-Тайгинского кожууна объявляет конкурс на замещение вакантной должности председателя администрации сельского поселения сумон Кара-Хольский Бай-Тайгинского кожууна РТ.

Право на участие в конкурсе имеют граждане, достигшие возраста 18 лет, владеющие государственным языком Российской Федерации, имеющие высшее профессиональное образование, квалификационные требования: не менее 2-х лет стажа муниципальной службы или стажа работы по специальности, направлению подготовки, обладающие знаниями Конституции Российской Федерации, федерального и республиканского законодательства, Устава сельского поселения сумон Кара-Хольский, при отсутствии ограничений, установленных Федеральным законом от 2 марта 2007 года N 25-ФЗ "О муниципальной службе в Российской Федерации".

2.2 Кандидат на позднее, чем за 20 дней до проведения конкурса должен предоставить в конкурсную комиссию следующие документы:

- 1) заявление с просьбой о поступлении на муниципальную службу и замещении должности муниципальной службы и согласие на обработку персональных данных;
- 2) собственноручно заполненную и подписанную анкету по форме, установленной уполномоченным Правительством Российской Федерации федеральным органом исполнительной власти;
- 3) паспорт;
- 4) копию трудовой книжки, за исключением случаев, когда трудовой договор (контракт) заключается впервые;
- 5) копия документа об образовании;
- 6) копию страхового свидетельства обязательного пенсионного страхования;
- 7) копию свидетельства о постановке физического лица на учет в налоговом органе по месту жительства на территории Российской Федерации;
- 8) копии документов воинского учета - для граждан, пребывающих в запасе, и лиц, подлежащих призыву на военную службу;
- 9) заключение медицинской организации об отсутствии заболевания, препятствующего поступлению на муниципальную службу;
- 10) сведения о доходах за год, предшествующий году поступления на муниципальную службу, об имуществе и обязательствах имущественного характера;
- 11) сведения об адресах сайтов и (или) страниц сайтов в информационно-телекоммуникационной сети "Интернет", на которых гражданин, претендующий на замещение должности муниципальной службы, размещал общедоступную информацию, а также данные, позволяющие его идентифицировать;
- 12) Автобиографию;
- 13) Характеристику с последнего места работы;
- 14) иные документы, предусмотренные федеральными законами, указами Президента Российской Федерации и постановлениями Правительства Российской Федерации.

Прием документов осуществляется по адресу: 668015, Республика Тыва, Бай-Тайгинский район, с. Кара-Холь, ул. Адыгбай, д. №17.

Начало приема документов для участия в конкурсе - «05» декабря 2019 года, окончание - «24» декабря 2019 года, с 9-00 до 18-00

Телефон для справок: 8-923-385-93-58, 8-999-124-03-18.

Время проведения конкурса «26» декабря 2019 г., в 14-00 в кабинете председателя администрации сельского поселения сумон Кара-Хольский Бай-Тайгинского кожууна Республики Тыва.

Более подробную информацию о конкурсе можно получить на официальном сайте администрации сельского поселения сумон Кара-Хольский Бай-Тайгинского кожууна Республики Тыва: <http://kara-hol.baytayga.ru>

Утерянный аттестат о полном среднем образовании серия 17 ББ №0009332, выданный 14.06.2008 г. МОУ СОШ «Шекпээр» Барун-Хемчикского кожууна на имя Ооржак Субудая Викторовича, считать недействительным.

АЛДАРЛЫГ ЦИРК АРТИЗИ, БАЙЫРЛ

2019 чылдың ноябрь 30-де Тыва Республиканың улустун артизи Юрий Владимирович Оскал-оол 71 харлыында аар аарааш, чырык өртемчейден чарлып чоруткан.

Хөйге билдингир артист бүгү чуртталгазын цирк уран чүүлүгө тураскаадып, 40 ажыг чылдар дургузунда Россияның болгаш даштык чурттарның манежтеринге «Демир дилиндек кырында тыва эквилибрист-артистер болгаш жонглерлар» деп көргүзүү-биле хөйүнү сонуургалын чаалап ап, ойнап чораан. Оон цирк уран чүүлүгө сонуургалы ачазындан салгал дамчааны, сурагыг цирк артизи Владимир Оскал-оолдун ажыл-херээн төлөптүг уламчылаанынга чаңгыс чер-чурттуглары чоргаарланыр.

Юрий Владимировичиниң амыдырал-чуртталгазы кезээде дугуй кырынга делегейиниң аңгы-аңгы булуңнарынче гастрольдар-биле байлак. Сөөлгү чылдарда ол Москвага чурттап турган. Ол аар аарый бергеш, төрзөн чурту — Тывазынче чедирерин төрелдеринден дилээрге, олар хүндүлүг артистин дилээ өзугаар ону ноябрь 24-те Москва — Кызыл дорт рейс-биле Тывага эккелген.

Ноябрь 28-те билдингир цирк артизи 71 харлаан. Эрткен чылын алдарлыг цирк артизиниң 70 харлаан юбилейинде Россияның Цирк уран чүүлүнүн ажилдакчыларының эвилелиниң даргазы Евгений Билеуэр байыр чедирген:

«Хүндүлүг Юрий Владимирович! Бо хүн Силерниң 70 харлаан байырланчыг хүнүңерде бүгү цирк уран чүүлүнүн мөгейикчилери совет цирктин манежинге Оскал-оолдун кайгамчык тыва бөлүүнүн уттундурбас оюн-көргүзүүн магадап сактырлар. Дыка-ла уран талантылыг жонглер, демир дилиндек кырынга самнаар боттарыңарның онзагайыңар-биле совет болгаш даштыкының көрүкчүлерин өөртүп чоруур силер.

Силерге быжыг кадыкшылды, бүгү-ле чүүлдерге экини, аас-кежик болгаш өөрүшкү долган чуртталганы күздөдүс!

Хүндүткел-биле,

РЦАЭ-ниң даргазы Евгений Билеуэр».

Ноябрь 30-де Тываның база бир төлөптүг оглу, сурагыг цирк артизиниң чүрээ сокпастай берген. Мындыг аар чидириңи Тываның Чазааның Баштыңы Шолбан Кара-оол сеткилинге чоок хүлээп, артистин төрелдери болгаш чоок кижилеринге кажыыдалын илереткен.

1978 чыл. Чыраа-Бажы. В. Шаифулинниң тырттырган.

Юрий Владимирович Оскал-оолду декабрь «Память» мөгейиг залындан үдзэн.

Тываның ховар талантылыг оглу чаңгы чурттугларының чүректеринде чырык сакты болуп кезээде артар.

Бистин

ИЗВЕЩЕНИЯ

от 03 декабря 2019 г. с. Кунгуртут

Администрация Тере-Хольского кожууна информирует о предоставлении земельного участка с кадастровым номером 17:19:0000000.133 из земель населенных пунктов, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Тере-Хольский район, с. Кунгуртут, ул. Комсомольская, д. 94, общей площадью 1500 кв.м., с разрешенным использованием — для индивидуального жилищного строительства.

Заинтересованные в предоставлении земельного участка граждане вправе подать заявление о намерении участвовать в аукционе на право заключения договора аренды в течение 30 календарных дней с даты опубликования настоящего объявления по адресу: Республика Тыва, Тере-Хольский кожуун, с. Кунгуртут, ул. Комсомольская, д. 64, с понедельника по четверг с 9 до 15 часов, администрации Тере-Хольского кожууна.

Главный специалист по земельным и имущественным отношениям администрации Тере-Хольского кожууна Сундуй А.А.

В администрацию Тоджинского района поступило заявление от гражданки Российской Федерации Натпит-оол Чайкина Оолчукаевна о предоставлении земельного участка из земель населенных пунктов на праве аренды, для индивидуального жилищного строительства, общей площадью 1500,0 кв.м., с кадастровым номером 17:11:0601009.212, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Тоджинский

район, с. Адыр-Кежиг, ул. Азас, дом 8 «а».

В рамках действующего законодательства течение 30 дней со дня опубликования информации администрация Тоджинского р принимает письменные возражения по данному заявлению.

Начальник отдела по земельным и имущественным отношениям Хомушк

от 02 декабря 2019 г. с. Кунгуртут

Администрация Тере-Хольского кожууна формирует о предоставлении земельного участка с кадастровым номером 17:19:0000000.136 из земель сельскохозяйственного назначения, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Тере-Хольский кожуун, с. Шынаанский Кара-Булун, общей площадью 118688 кв.м., с разрешенным использованием для сельскохозяйственного использования.

Заинтересованные в предоставлении земельного участка граждане вправе подать заявление о намерении участвовать в аукционе на право заключения договора аренды в течение 30 календарных дней с даты опубликования настоящего объявления по адресу: Республика Тыва, Тере-Хольский кожуун, с. Кунгуртут, ул. Комсомольская, д. 64, с понедельника по четверг с 9 до 15 часов, администрации Тере-Хольского кожууна.

Главный специалист по земельным и имущественным отношениям администрации Тере-Хольского кожууна Сундуй

солуннун сайтызы: //shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

Үндүрүлгениң тиражы: 3488

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы.
Коп редакторнун хүлээлгезин күүседип турар В.Э. Чанзан.
Редактор К.К. Монгуш.
Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүн адреси: 667000. Тыва Республика Кызыл хоорай, Красноармейская, 100

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:
Редактор — 2-01-35.
Үндүрүкчү редактор М.О. Ондар — 2-17-91.

Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак. — 2-17-94
Корректорлар В.О. Куулар, Ч.Н. Ма- чык. — 2-17-94

Харылзаа, информация тех- нологиялары болгаш массалыг коммуникациялар адырынга хай- гаарал талазы-биле федералдыг албаның Тыва Республика тала- зы-биле эргелели «Шын» солуну 2012 чылдың декабрь 3-те бүрүт- кзэн. Херечилелдин дугаары — ПИ №ТУ17-00068.

Солуну «Тываполиграф» АН-ге парлаан. (Индекс: 667000. Тыва Республика. Кызыл. Шетинкин болгаш Кравченко, 1)
Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодаалары редакцияның туруктуу дүүлпейн барып болур. Айтыгынган саннары болгаш еске-даа фактылары дыңнадып дээш авторлар боттары харыылаар.
Чаңылдыг индекси: хуу кижилерге — П6855, организацияларга — П6860
Солун неделяда үш катап үнөр. Хемчээли 3 парлаар ама.
Номери парлаггаже дужааганы: график өзугаар — 21 00, хөрек кырында — 18 00.
Солун келбейн барганда, 2-11-52 телефонче долгаар.